

О. О. Захаркін, М. О. Харченко, А. Л. Івахнова

Оцінка інноваційного потенціалу підприємств у контексті інноваційного розвитку регіонів

У статті розкрито поняття інноваційного потенціалу підприємства та регіону. Запропоновано методику оцінки інноваційного потенціалу з урахуванням впливу нематеріальних активів. Розкрито місце оцінки інноваційного потенціалу підприємств у системі забезпечення інноваційного розвитку регіону. Запропоновані напрямки розвитку інноваційних компетенцій регіону, що дозволить підвищити рівень інноваційного потенціалу підприємств.

Ключові слова: інновації, інноваційний потенціал підприємства, регіону, інноваційний розвиток, інноваційна компетенція.

Постановка проблеми. Найважливішим елементом управління інноваційною діяльністю підприємства є розроблення ним інноваційної політики, яка сприяє як його розвитку і стабільному функціонуванню, так і інноваційному розвитку регіону в цілому. Вона визначає напрямок, мету і функції структурних складових у сфері інновацій. Інноваційний потенціал характеризується рівнем розвитку науки і технології на підприємствах, їх галузевою специфікою, кількістю науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок, які впроваджуються чи можуть бути впроваджені з метою розвитку інфраструктури регіону чи її окремих складових. Тому на даний час для того, щоб зміцнити інноваційний потенціал підприємства, потрібно мати інвестиційну підтримку інноваційної діяльності та чітко вироблену інноваційну політику.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Сьогодні категорія інноваційного потенціалу вивчена недостатньо. Особливо це стосується потенціалу як складової інноваційної політики. Проведені дослідження ґрунтуються на різноманітних концепціях, і увага концентрується на вивченні інноваційної діяльності, яка спрямована на реалізацію інноваційного потенціалу підприємств та регіону. Результати досліджень відбито у наукових працях В. П. Семиноженка, С. В. Пасічника, Л. С. Ладонько, М. В. Цихановської, Ф. Ю. Поклонського, І. В. Одотюка, В. В. Дунаєвої, А. Ф. Балацького, В. М. Гриньової, Б. М. Данилишина, М. І. Долішнього, С. І. Дорогунцова, С. М. Ілляшенка, А. Ю. Жулавського, С. М. Щегеля, М. М. Цицарова, В. М. Чубай, Л. Антонюка, С. І. Кравченка, І. С. Кладченка, А. О. Гайдабруса, В. В. Краплини, Я. Р. Біленської, Ю. В. Великого, О. В. Володька, В. Є. Лучика, А. Поручника, В. Савчука, І. Ю. Рудь.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення місця оцінки інноваційного потенціалу підприємств у системі забезпечення інноваційного регіонального розвитку та розроблення рекомендацій щодо розвитку інноваційних компетенцій регіону.

Захаркін Олексій Олександрович, кандидат економічних наук, доцент, докторант Сумського державного університету; Харченко Микола Олексійович, кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економіки та бізнес-адміністрування Сумського державного університету; Івахнова Анастасія Леонідівна, студент факультету економіки та менеджменту Сумського державного університету.

© О. О. Захаркін, М. О. Харченко, А. Л. Івахнова, 2012

Виклад основного матеріалу. Якщо підприємства мають достатній інноваційний потенціал, то лише тоді вони забезпечують інноваційний розвиток регіону. Різні науковці дають різні визначення інноваційного потенціалу, вкладають у нього різний зміст та виокремлюють пріоритетні напрямки його розвитку.

Балабанов І. Т. під інноваційним потенціалом розуміє сукупність різних видів ресурсів, у тому числі матеріальні, фінансові, інтелектуальні, інформаційні, матеріально-технічні та інші, необхідні для здійснення інноваційної діяльності [1].

Верба В. А. та Новікова І. В. дають таке визначення інноваційного потенціалу підприємства: інноваційний потенціал – це сукупність інноваційних ресурсів, які перебувають у взаємозв'язку, та умовозабезпечувальних чинників, що створюють необхідні умови для оптимального використання цих ресурсів для того, щоб забезпечити досягнення відповідних орієнтирів інноваційної діяльності та підвищення конкурентоспроможності підприємства в цілому [2].

На думку Захарченка В. І., інноваційний потенціал – це одна з трьох складових інноваційного простору, яка включає в себе особисті й ділові якості керівників, професійну й економічну підготовку, професійні досягнення, матеріально-технічне і фінансове забезпечення тощо [3].

На нашу думку, інноваційний потенціал – це рівень розвитку науки і технології на підприємствах, кількість НДДКР, які впроваджуються чи можуть бути впроваджені з метою розвитку і реалізації підприємства чи його окремих складових.

Інноваційний потенціал підприємств формує інноваційний потенціал регіону, який характеризує здатність регіону до зміни, розвитку та прогресу.

Фатхулліна Л. З. і Шабалтіна Л. В. вважають, що інноваційний потенціал регіону – це сукупність людських, соціальних, правових, матеріально-технічних, інформаційних та інших ресурсів, призначених для інноваційного розвитку регіону. Його збільшення відкриває можливості для розвитку конкурентоспроможності регіону [4].

У цілому інноваційний потенціал регіону – це ті властивості, фактори і ресурси або інноваційні компетенції регіону, які сприяють впровадженню необхідних інновацій, з метою створення й розвитку конкурентних переваг регіону.

Починаючи з 2007 року, можна спостерігати покращання інноваційної діяльності, проте навіть за таких умов рівень інноваційної активності залишається на низькому рівні (табл. 1).

Таблиця 1 – Інновації на промислових підприємствах України у 2004–2010 рр. [5]

Роки	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Впровадження нових технологічних процесів	у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	з них нові види техніки
2004	13,7	1727	645	3978	769
2005	11,9	1808	690	3152	657
2006	11,2	1145	424	2408	786
2007	14,2	1419	634	2526	881
2008	13,0	1647	680	2446	758
2009	12,8	1893	753	2685	641
2010	13,8	2043	479	2408	663
2011	16,2	2510	517	3238	897

Оцінка інноваційної діяльності промислових підприємств у складі регіонів показала, що за роки дослідження інноваційна активність підприємств була незначною, а питома вага знаходилася у межах 11–17%. Цей стан був викликаний через проблеми економічного, політичного, енергетичного та законодавчого характеру в країні.

Аналізуючи статистичні дані, робимо висновок, що більшість підприємств України недостатньо уваги приділяють впровадженню і реалізації інновацій, що є наслідком відсутності інноваційної політики регіону.

Для того щоб комплексно оцінити інноваційний потенціал підприємств регіону на базі існуючих методик [6], авторами пропонується методика, що на відміну від існуючих дозволяє врахувати нематеріальні активи при оцінці величини потенціалу, проаналізувати ситуацію, що склалася, виявити основні тенденції і визначити пріоритетні напрями його розвитку, щоб розробити інноваційну політику в майбутньому.

Кількісні значення окремих потенціалів, складових інноваційного потенціалу регіону розраховуються як сума значень відповідних показників.

Для комплексної оцінки інноваційного потенціалу (ІП) використовуємо інтегральний показник, що визначається як середнє геометричне складових інноваційного потенціалу (табл. 2):

Таблиця 2 – Система показників оцінки інноваційного потенціалу

Група	Показники
Перша – показники наукового потенціалу (НП)	1. Частка чисельності персоналу, зайнятого дослідженнями та розробками, у чисельності зайнятих в економіці
	2. Відношення чисельності докторів, кандидатів, докторантів, аспірантів до чисельності зайнятих в економіці
Друга – показники кадрового потенціалу (КП)	3. Частка робітників з вищою освітою у чисельності зайнятих в економіці
	4. Відношення чисельності студентів ВНЗ до чисельності зайнятих в економіці
Третя – показники технічного потенціалу (ТП)	5. Коефіцієнт придатності основних фондів
	6. Коефіцієнт оновлення основних фондів
	7. Фондоозброєність праці
Четверта – показники фінансово-економічного потенціалу (ФЕП)	8. Відношення обсягів інвестицій в основний капітал до ВРП
	9. Відношення внутрішніх витрат на дослідження та розробки до ВРП
П'ята – показники інформаційно-комунікаційної складової	10. Частка організацій, що використовують Інтернет, у загальній кількості організацій, що використовують ІКТ
	11. Відношення витрат на ІКТ до ВРП
	12. Кількість персональних комп'ютерів на 100 працівників
	13. Частка абонентів стільникового зв'язку у чисельності населення
Шоста – показники впливу нематеріальних активів (НА)	14. Частка нематеріальних активів у загальних активах підприємств
	15. Результативність використання інтелектуальних активів

$$III = \sqrt[6]{НИП \cdot КП \cdot ТП \cdot ФЕП \cdot III \cdot НА} . \quad (1)$$

Етапи системи забезпечення інноваційного розвитку регіону на основі оцінки інноваційного потенціалу підприємств наведені на рис. 1.

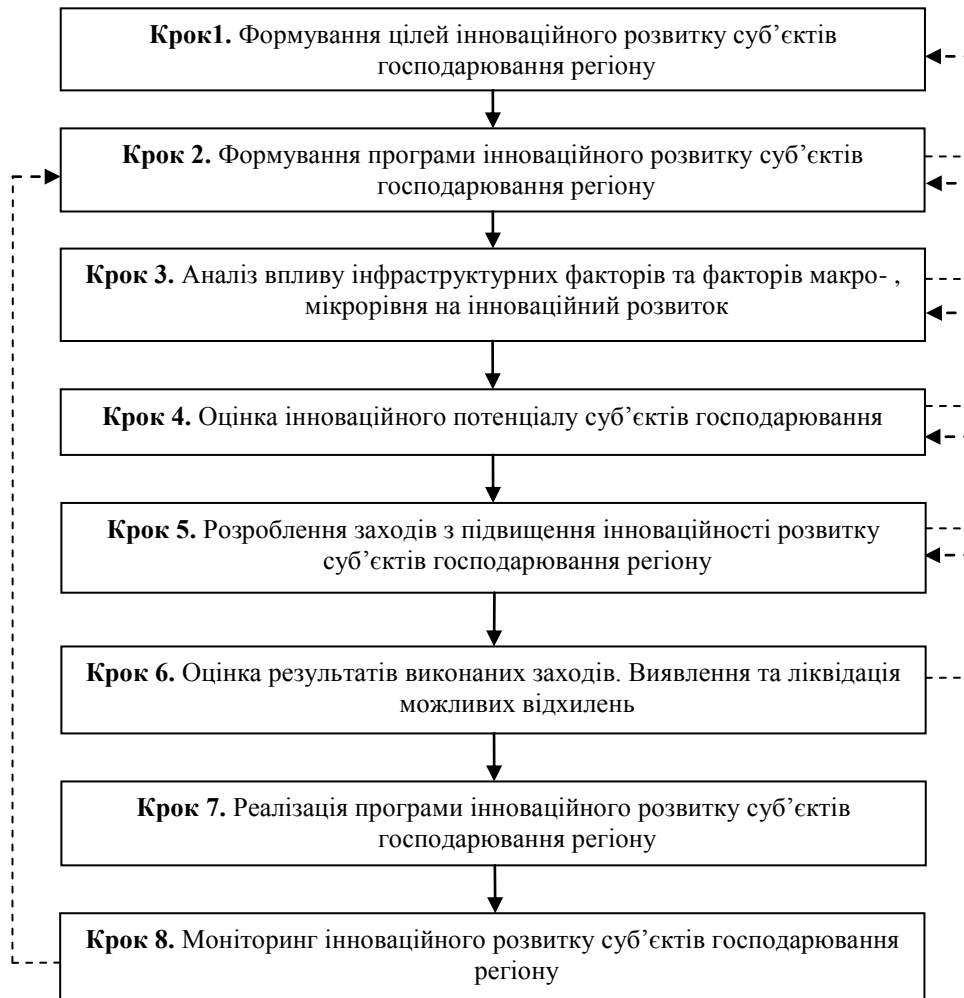

Рис. 1. Етапи системи забезпечення інноваційного розвитку регіону

Забезпечення інноваційного потенціалу регіону неможливо без розвитку його інноваційних компетенцій. Програма з формування і розвитку інноваційних компетенцій регіону, на основі якої можна підвищити інноваційний потенціал підприємств, на нашу думку, включає п'ять основних складових: концепцію, компетентність, витрати, вигоди і умови інфраструктури.

Ця програма має бути спрямована на підтримку кожної з п'яти складових і забезпечення їх взаємодії:

1. Розроблення концепції, що становить фундаментальне розуміння того, як регіон може досягти економічних вигод від формування та розвитку інноваційної компетенції регіону. Ця складова передбачає таке:

- оцінку потенційних можливостей впливу інновацій на економічне зростання та розвиток;

- визначення детермінант успішного формування і розвитку компетенцій регіону, таких, як рівень освіченості населення, відкритість економіки і якість інститутів.

2. Компетентність. Людський капітал і здібності – найголовніший фактор сприйняття курсу на формування інноваційної компетенції регіону. Заходи, що стимулюють складову «компетентність», такі:

- реалізація політики і механізмів, які допоможуть сектору освіти та культури стати головним об'єктом інвестування як для держави, регіону, так і недержавного сектору економіки;

- забезпечення підтримки освіти у сфері інноваційних технологій і стимулювання громадян до розвитку навичок та знань у сфері інноваційної культури;

- стимулювання конкуренції між регіонами за ефективне впровадження та поширення інноваційних технологій та контроль за розвитком інноваційних технологій у регіонах.

3. Витрати – головний фактор, що визначає поширення інноваційних товарів, послуг, технологій.

Політика щодо витрат передбачає такі заходи:

- стимулювання конкуренції між виробниками інноваційних технологій та обладнання;

- стимулювання попиту на інноваційні товари та послуги.

4. Вигоди. Збільшення віддачі від інвестицій в інноваційні технології має стати головним орієнтиром регіону при здійсненні програми з формування інноваційної компетенції території. Вигоди від інвестування в інноваційний розвиток виробництва можуть бути збільшені такими способами:

- покращанням загального бізнес-клімату;

- стимулюванням кооперації; у тому числі створенням кластерних інноваційних ініціатив, які посилюють зв'язки і кооперацію між фірмами, бізнес-асоціаціями;

- стимулюванням комплементарних інвестицій.

5. Умови інфраструктури. Рекомендації для удосконалення інноваційної інфраструктури регіону передбачають таке:

- здійснення / підтримку стратегічного інвестування в інноваційну інфраструктуру;

- стимулювання якості і доступності інноваційних послуг;

- організацію інформаційних програм;

- зростання відповідальності компаній за вироблену продукцію, чи, іншими словами, керування життєвим циклом товарів [7].

Висновки. Інноваційний потенціал підприємств формує інноваційний потенціал регіону. Система забезпечення інноваційного розвитку регіону містить вісім етапів, серед яких одним із найважливіших є оцінка інноваційного потенціалу окремих підприємств. Комплексну оцінку інноваційного потенціалу необхідно проводити за такими напрямками: оцінка наукового потенціалу, оцінка кадрового потенціалу, оцінка

технічного потенціалу, оцінка фінансово-економічного потенціалу, оцінка інформаційно-комунікаційної складової, оцінка впливу нематеріальних активів.

Зміцнення інноваційного потенціалу регіону можливо за умови впровадження програми формування та розвитку інноваційних компетенцій регіону, що включає такі складові, як концепцію, компетентність, витрати, вигоди і умови інфраструктури. Реалізація цієї програми дозволить підвищити інноваційний потенціал підприємств.

1. Балабанов И. Т. Инновационный менеджмент / И. Т. Балабанов – СПб. : Питер., 2000. – 432 с.
2. Верба В. А. Методичні рекомендації з оцінки інноваційного потенціалу підприємства / В. А. Верба, І. В. Новікова // Проблеми науки. – 2003. – № 4 – С. 22.
3. Захарченко В. И. Экономический механизм процесса нововведений / В.И. Захарченко ; под ред. И. П. Продюса. – Одесса : АОЗТ «ИРЭНТИТ», 2001. – 252 с.
4. Фахтулліна Л. З. Фактори зростання інноваційного потенціалу регіону / Л. З. Фахтулліна, Л. В. Шабалтіна // Вісник ВЕГУ. – 2011. – № 2(52). – С. 61–68.
5. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник/ Державна служба статистики України. – К. : ДП «Інформаційно – видавничий центр Держстату України», 2012. – 305 с.
6. Алексеев С. Г. Интегральная оценка инновационного потенциала региона / С. Г. Алексеев // Проблемы современной экономики. – 2009. – № 2 (30). [Электронный ресурс] // <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=2554>.
7. Тарасенко С. В. Практичні аспекти екологоорієнтованого розвитку підприємств на основі формування нематеріальних активів / С. В. Тарасенко, М. О. Харченко // Механізм регулювання економіки. – 2009. – Т. 1, № 4 – С. 241–244.

Отримано 31.05.2012 р.

А. А. Захаркин, Н. А. Харченко, А. Л. Ивахнова
Оценка инновационного потенциала предприятий
в контексте инновационного развития регионов

В статье раскрыто понятие инновационного потенциала предприятия и региона. Предложена методика оценки инновационного потенциала с учетом влияния нематериальных активов. Раскрыто место оценки инновационного потенциала предприятий в системе обеспечения инновационного развития региона. Предложены направления развития инновационных компетенций региона, которые позволят повысить уровень инновационного потенциала предприятий.

Ключевые слова: инновации, инновационный потенциал предприятия, региона, инновационное развитие, инновационная компетенция.

O. O. Zakharkin, M. O. Kharchenko, A. L. Ivakhnova
Evaluation of innovation potential of enterprises
in the context of innovation development of regions

Concept of innovation potential of enterprise and region is defined in the article. Methods for innovation potential evaluation, incorporating the effect of intangible assets are suggested in the article. Place of evaluation of innovation potential of enterprises in the system of ensuring region's innovation development is revealed in the article. Directions for development innovative competencies of the region, which will increase the innovation potential of enterprises, are suggested.

Keywords: innovation, innovation potential of enterprise, region, innovation development, innovation competence.